

*prof. dr. Mustafa Fetić, doc. dr. Fatima Karišik,
doc. dr. Melida Župljanin*

PORODIČNO VASPITANJE DJETETA U DUHU ISLAMSKE PEDAGOGIJE

REZIME

Mjesto djeteta u porodici određuju mnogi faktori koji izravno utiču na njegov razvoj i formiranje njegove buduće ličnosti. Porodična atmosfera je nezamjenjiva faza za pravilan dječiji razvoj i ne može se nadomjestiti drugim odgojnim modelima izvan nje, bez obzira na povoljne uslove koje nude našoj djeci, a to su, prije svega, dječiji vrtići i predškolske ustanove raznog tipa. Budući očevi i majke se rađaju s prirodnom ljubavlju prema djeci, uvijek prožetu požrtvovanjem i trudom. Djeca roditeljsku ljubav trebaju i brzo je prepoznaju u liku oca i majke, a bez te ljubavi koja je iskonska, čvrsta i neupitna, ne bi mogli prebroditi razdoblje ranog djetinjstva i krčiti svoj put kroz život u sreći i miru. Korijeni roditeljske ljubavi se osjećaju čak i prije rođenja, dok još majka nosi dijete u utrobi za vrijeme trudnoće, jer to je urođeni osjećaj čovjeka prema budućem potomstvu sa kojim uzvišeni Bog stvara ljude. Ovo je zajednički osjećaj roditelja bez obzira da li su vjernici, ateisti, agnosticisti ili nekog drugog vjerskog ubjeđenja i opredjeljenja, jer je prirodno da mlado stvorenje koje tek dolazi na svijet osjeti ambijent ljubavi i pažnje koji je potreban i važan za razvoj mlade ličnosti.

Sistem vrijednosti individue zavisi od onoga što se u porodici vrednuje i onoga što se odbacuje i ne odobrava, ali i od toga koje su vrijednosti dominantne u sredini i okruženju u kojoj osoba raste. Krupne društvene promjene,

brz tempo života, podrazumijevaju i preispitivanje postojećih vrijednosnih obrazaca, kao i prihvatanje novih, što može biti dugotrajan proces. Svjedoci smo krize vrijednosti dugi niz godina, koja je vidljiva i na individualnom i na društvenom planu. Porodica, zdrava, jaka i očuvana, postaje ideal kojem teži svako stabilno i prosperitetno društvo. Dijete se u porodici rađa, roditelji su prvi vaspitači i učitelji, iz porodice počinje uspjeh i karijera, u porodici stvara nova porodica, i porodici se uvijek vraćamo kao toplom majčinskom krilu. U radu koji slijedi, pojašnjemo poziciju muslimanske porodice u kojoj se dijete razvija i stasava u zrelu ličnost, te pedagoške postupke i sredstva kojim se taj odgoj realizuje.

Ključne riječi: vaspitanje, porodica, dijete, obrazovne vrijednosti, roditelji.

SUMMARY

Place the child in the family are determined by many factors that directly influence its development and the formation of his future personality. The family atmosphere is an indispensable stage for proper child development and cannot be replaced by other educational models beyond, regardless of the favorable conditions offered by our children, and they are, above all, kindergartens and pre-school institutions of various types. Fathers and mothers are born with a natural love of children, always imbued with dedication and hard work. Children need parental love and quickly recognize the figure of the father and mother, and without that love, which is a genuine, solid and unquestionable, they could not get through the period of early childhood and continue their way through life in happiness and peace. Roots of parental love begins to feel even before birth, while still a mother carrying a baby in the womb during pregnancy, because it is an innate sense of man to future offspring with whom supreme God creates people. This is a common sense of parents, regardless of whether they are believers, atheists, agnostics or other religious beliefs and affiliation. It is natural that this small person who is coming into the world feel atmosphere of love and care which is needed and important for the development of the person.

Values system of the individual Originates of family values and what is rejected or not approve, also what values dominant the environment in which a person grows. Major social changes, fast pace of life, and include a review of existing values patterns, as well as the acceptance of new, which can be a long term process. We are witnessing a crisis of values for many years, which is visible on both the individual and the societal level. Family, healthy, strong and well-preserved, becomes the ideal toward which every stable and prosperous society. Parents are the first educators and teachers for the new born child; the family guides him to success and to his career, and to create a new family. He comes back always to the family as a warm motherly womb. In this work, I explain the position of Muslim families in which the child is developing and growing up into a mature personality, and pedagogical methods and means by which the education is realized.

UVOD

Kako odgajati i obrazovati mlade naraštaje u vremenu svekolikog prestiža, savremene nauke i tehničkih dostignuća, brzog životnog tempa, pitanje je koje se nameće svim učesnicima u dugom lancu faktora, od porodice do šire društvene zajednice. Odgovor na ovo važno pitanje pokušali su dati, prije svega, pedagozi i sociolozi, ali isto tako i psiholozi, antropolozi, filozofi, teolozi i drugi znanstveni radnici koje se bave problematikom čovjeka i njegovog razvoja. Gotovo svi se slažu da je porodica temelj na kojem počiva dobar odgoj i uzorno ponašanje. A u porodici, glavni kreatori i prvi vaspitači su roditelji. Dolaskom potomstva na svijet počinje jedinstven proces čovjekovog "uspravljanja" koji traje do njegove smrti. U savremenom svijetu postoji široka diferencijacija porodičnog odgoja na koji, direktno ili indirektno, utječe: vjera, obrazovanje, društveni status, socijalno-ekonomske prilike, tradicija, običaji i sl. U osnovi islamskog odgoja, kojeg preferira islamska pedagogija, nalaze se dobročinstvo djece prema roditeljima, ali i dobročinstvo i plemenitost roditelja prema djeci, tim čistim ali slablašnim stvorenjima. Porodica, dakle, prati cjelokupan čovjekov životni razvoj, i to je njegova prirodna sredina za koju je vezan do kraja života. Te veze su promjenljivog inteziteta, nekada su čvršće, a nekada slabije. Ipak, većina ljudi je dugotrajno vezana za porodicu, i baš kao što se rađa u porodičnom krilu, tako i teži da se vraća svom gnijezdu jer to je jedino mjesto sigurnosti, spokoja i mira. Konceptija islamskoga odgoja ljudske ličnosti zasnovana na osnovnim izvorima ove uzvišene vjere: Kur'anu i sunnetu Božijeg Poslanika. U tom kontekstu Muhammed, a.s. ilustruje, u formi hadisa, značaj i veličinu porodičnog odgoja: "Bolje je da nekom od vas odgoji svoje dijete kako treba, u duhu islama, nego da svaki dan podijeli sirotinji vrijednost sadake (milostinje) i fitre."¹

Da bi musliman i muslimanka mogli udovoljiti obavezi lijepog i uspješnog odgoja svoje djece moraju voditi računa o izboru supružnika. Kada se zasnjuje bračna zajednica i muž i žena bi trebali biti svjesni da započinju izgradnju novog doma koji mora počivati na harmoniji i skladu, te toplini, poštovanju i uzajamnoj ljubavi, što će svakako sjutra osjetiti i njihova djeca. Oni se na tom putu dopunjuju i međusobno uvažavaju. Djeca koja su plod takvog braka i takve porodice su njihov ponos, radost srca i ukras ovoga svijeta, kako kaže Kur'an časni: "Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu..."² U ovakvom skladnom i primjerenom braku vlada odgovornost kako muža tako i žene. "Žena djeluje u domenu svojih kompetencija, što je u skladu s prirodom žene i njenom znanstvenošću, a to su: upravljanje kućom i odgoj djece. Muž je zadužen za egzistenciju porodice, njenu opskrbu i zaštitu, te strateško planiranje i vođenje. U ovakvom odnosu potreban je duh saradnje među supružnicima, razumijevanje i međusobnog potpomaganja, što

1 Hadis je arapska riječ koja se upotrebljava u islamskoj terminologiji, a znači govor, djela i ono što je šutnjom odobrio i preporučio Muhamed a.s., poslednji Božiji poslanik u islamu.

2 Kur'an

rezultira, između ostalog, i uspješnim odgojem djece.”³ Kroz brak roditelji kristališu nježna osjećanja prepuna ljubavi koja, neizostavno, rađaju plemenita i časna djela usmjerena ka zaštiti djece, njihovih interesa, boljoj i vedrijoj budućnosti. Mudre savjete, kako udariti temelje braka, a potom stvoriti i sretnu porodicu možemo naći besplatno u riznici Poslanikovih izreka koje su univerzalnog karaktera, primjerene svakom vremenu, prostoru i generaciji.⁴ Na putu dobrog odgoja i uzorite ličnosti važni su samilost i nježnost koji otvaraju i plijene dječije srce, te stvaraju dobar teren za odgojne preporuke i principe, baš kao što obrađena njiva prima usjev koji brzo klija i raste, te stvara korisne plodove kojima se čovjek hrani.

ATMOSFERA LJUBAVI I BLISKIH OSJEĆANJA

Potreba za ljubavlju je univerzalnog karaktera i veoma je jaka u svakom ljudskom biću. Voljeti i biti voljen je neraskidiva veza koja je povezivala i koja će povezivati ljude dok je svijeta i vijeka. Ljubav čini životne tegobe i iskušenja lakšim i pomaže nam da ih prebrodimo, zato je poklonjena ljubav djetetu kroz kvalitetan odgoj najljepši poklon koji mu možemo dati. Za zdrav emocionalni život u porodici važna je zdrava i osjećajna atmosfera, blag i prisan odnos među njenim članovima, a posebno odnos ljubavi i poštovanja među roditeljima. Porodica je prvo dječije okruženje i ono ima značajan uticaj na dječije ličnosti. “Veza između roditelja predstavlja obrazac za sve ostale veze unutar porodice. Ako se supružnici jedno prema drugom primjereno i uzorito odnose na način pun ljubavi, poštovanja, milosti, uvažavanja i dobre komunikacije, onda će sve te predivne kvalitete prenijeti na okruženje i postaviti standarde za sve članove porodice, što će se neminovno odslikati i na ličnost djeteta.”⁵ U realnom životu, analizirajući muslimansku porodicu, nailazimo na dva obrasca ponašanja roditelja. Jedna krajnost je da očevi insistiraju da nemaju ništa sa podizanjem djece i uopće ne pomažu majkama, čak ometaju ustaljeni režim koji je majka uspostavila sa djetetom, podrivajući neke njene naredbe pred djecom. Druga krajnost je da neke majke ništa korisni ne rade sa djecom u toku dana, a na interesovanje djeteta za nekon aktivnošću, igrom, rekreacijom, školskim vježbama, govore im da sačekaju očeve kada dođu kući, jer to pripada u djelokrug njihove odgovornosti. To su krupne greške koje se potkradaju u roditeljskom poimanju odgoja vlastitog potomstva. Unatoč tome, roditelji moraju uspostaviti i osmisliti jasan plan oko kojeg se oboje slažu, i otac i majka. Roditelji trebaju predvoditi odgoj u porodici, a ne čekati da im djeca svojim ponašanjem vode iz jedne reakcije u drugu. Bez roditeljske ljubavi i upute dijete će biti emocionalno hendikepirano i neće svijet i okruženje prepoznati na valjan način. Ispravna roditeljska ljubav je nešto najbolje što može roditelj pokloniti svome djetetu, tom malom

3 A.N. Ulvan, *Odgoj djece u islamu*, Sarajevo, 2008., str. 33-34.

4 R.W. Maqsood, *vodič za muslimanski brak*, Sarajevo, 2005., str. 11

5 Dr Ekrem Bešir, Dr Muhammed Rida Bešir, *Odgoj djece u svjetlu Kur’ana i sunneta*, Ilum, Bužim, 2007., str. 35-36.

čovjeku, u fazi ranog razvoja. Nažalost, danas smo svjedoci da je roditeljske ljubavi sve manje, kao i vremena da potrebnu ljubav djetetu poklonimo. Za sve nađemo vremena, ali za svoju vlastitu djecu nemamo vakta, baš za ono što nam najvažnije. Zbog odsustva roditeljske pažnje prema djeci, ona se okreću novoj zabavi, a komunikaciju i potrebu za druženjem usmjeravaju ka ulici, internetu, televiziji i klubovima. Prisutnost ljubavi u odgoju djece ima važnu ulogu na njihov pravilan odgoj i snažno utječe na dječije mentalne sposobnosti, lahkooću govora i pogled na svijet. Posljedice roditeljske ljubavi koje se reflektiraju na djecu ogledaju se kroz sreću i smirenost djeteta, sigurnost i samopouzdanje, kvalitetni odnosi i komunikacija sa ljudima, pozitivan pogled na život pun entuzijazma, spremnost da se suoči sa životnim iskušenjima, poštovanje i respekt roditeljskim savjetima, pravilno razumijevanje i prihvatanje kritike i samokritike.

Moderan način življenja koji je uslovljen brzim tempom rada i protoka informacija, te potrebom da i majka bude radno angažovana, dovodi nas u kompliciranu situaciju, kada su u pitanju obaveze i dužnosti majke. Potreba za ekonomskom egzistencijom upućuje nas na rad, a radna mjesta zahtijevaju, makar ona značajnija i unosnija - obrazovanje, stručnost i uspješnu karijeru. Ipak, uloga majke je najprioritetnija jer ona stvara i odgaja ljudsku ličnost, budućeg društveno odgovornog pojedinca. Žena kao najčasniji stub porodice nosi na sebi ovaj veliki emanet odgoja, kako spominje u hadisu Božiji Poslanik, a.s.: "Žena je pastirica u kući svoga muža."⁶ Posebu u periodu ranog razvoja djeteta prisustvo i blizina majčinog krila su nezamjenljivi za dijete i njegovo uspješno razvijanje. Izvor roditeljske ljubavi možemo naći i u ovoj pedagoškoj izreci Muhammeda, a.s. koji veli: "Nama ne pripada onaj koji nema milosti prema djeci, i ko ne poštuje starije."⁷ Priroda majke je bliska djeci i zato djeca otvaraju duše pred njima otkrivajući im misli i osjećanja koja se kriju u dubinama njihovih duša. "Ona se posvjećuje uljepšavanju dječije naravi na sve moguće načine: igrajući se i šaleći sa njima, laskajući im i obraćajući im se riječima punim nježnosti i ljubavi."⁸

KUĆNI RED MUSLIMANSKE PORODICE

Analize među pedagogima koji se bave oblašću porodične pedagogije su pokazale da porodice u kojima postoji međusobni dijalog, vlada razumijevanje, sloga i ljubav među njenim članovima, lakše se nose sa izazovima i prevazilaze eventualna iskušenja, jer su jedni drugima podrška. Na drugoj strani je ogroman broj porodica bez kompasa i orijentacije koje ne mogu da nađu recept kako da naprave kućni red i postignu sreću i spokoj. Svjesni roditelji ne prave razliku među svojom djecom, već pokušavaju pravedno da rapodjele obaveze i traže odgovornost za svoje postupke. Dakle, na roditeljima je

6 Hadis je "muttefekun aljeh" što znači da ga prenosi toliki broj pouzdanih prenosilaca a koji su složni da je vjerodostojan

7 Hadis

8 Muallim - časopis za odgoj i obrazovanje, god. IV, br. 15, Sarajevo

prvo, a kasnije i na vaspitačima i učiteljima da "zasuku rukave" i započnu sa izvršavanjem velike misije porodičnog i društvenog odgoja djece na pravilan način, oslanjajući se na kreposan moral, uzorit društveni život, visoke islamske vrijednosti. "Na putu ostvarenja uzoritog odgoja moramo koristiti nezamjenjiva sredstva, poput razvijanja plemenitih duhovnih principa, izvršavanje dužnosti prema drugima, pridržavanje opštih normi društvenog života i ponašanja i sl."⁹ Jedan od čestih načina učenja, a kojem pribjegava dijete, jeste učenje po modelu koji je uglavnom prisutan u porodici, bilo da se radi o roditeljima, bratu, sestri, ili nekom drugom članu porodice.

Pozitivni i negativni komentari mogu bitno motivirati djecu da prihvate nečiji, u ovom slučaju roditeljski, način ponašanja ili ga ignorišu. Zamislite da vaš sin postavlja večeru na sofri pomažući majki, a ti mu kao otac kažeš: "Naš vrijedni sin sve stiže, pa čak i mami stiže da pomogne." Ili, pak, kada tvoja kćerka obuče novu haljinu, a ti kao mama popратиш to komentarom: "Jako ti lijepo stoji, predivna je."¹⁰ Djeca uče ono što doživljavaju u porodici. Dijete koje doživljava neprijateljsko ponašanje uči se svađati, dok dijete koje doživljava kritike uči se osiđivati, dijete koje biva ismijavano uglavnom će biti povučeno, dijete koje biva obrukano stidjet će se samog sebe, dok dijete kojem se toleriše bit će istovremeno i strpljivo, a dijete koje se podučava poštenju bit će ujedno i pravedno. Djeca sa kojom se češće razgovara i tretiraju se razni problemi, uči se razmišljanju i kritici, dok djeca koja su prihvaćena u društvu prijatelja i koja se kvalitetno družu, pronalaze mir i sigurnost u svijetu.

GREŠKE I PROPUSTI U ODGOJU DJECE

Porodična atmosfera u porodicama je različita, zavisno od edukacije roditelja, kao i drugih članova porodice. Neki roditelji imaju poremećene i komplikovane odnose sa svojom djecom. Njih čak i novorođenčad nerviraju svojim neprestanim zahtjevima, traženjima, cmizdrenjem i neslušanjem. Život u porodici bi trebao biti lagodan i radostan. Ako bi se roditelji potrudili da pronađu malo vremena i načina, te poboljšaju odgoj djece kroz nove strategije i planove, sigurno bi im se isplatilo. Male promjene u odnosu sa djecom i obratno, te primjereno ponašanje i komunikacija, učinili bi život sretnijim i za djecu i za roditelje. Roditelji moraju znati da dobro vaspitan čovjek nije dobio obrazovanje samo u pisanju, čitanju retorici i filozofiji. On pored navedenih osobina treba imati i osjećaj ljudskosti prema drugim ljudima.¹¹

Sada ćemo spomenuti neke greške u odgoju djece koje su posledica neplanskog i haotičnog odgoja, kao i narušene porodične atmosfere.

---

9 A.N. Ulvan, *Odgoj djece u islamu*, Bookline, Sarajevo, 2008., str.260

10 Dr Ekrem Bešir, Dr Muhammed Rida Bešir, *Odgoj djece u svjetlu kur'ana i sunneta*, Ilum, Bužim, 2007., str. 21-22.

11 Duliman E.,Nilsen H., *Ideja za inspiraciju i za djelovanje*, Helsinški komitet za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2007., str. 49

Navikavanje djece na kukavičluk i strah što ima za posljedicu gubljenje samopouzdanja i sigurnosti u svoju ličnost. Roditelji, nerijetko, plaše djecu raznim stvarima i pojmovima (babaroga, mrakača, zombi i sl.) kako bi ih učutkali ili obuzdali u ponašanju. Posebno je pogubno kada ih plašimo učiteljem, ljekarom, školom, jer to stvara odbojnost kod djece prema nauci, zdravlju i obrazovanju;

Udovoljavanje dječijim prohtjevima, raskoši i luksuzu vodi dijete u samoza-dovoljstvo i sebičnost, što izaziva nezainteresiranost za druge (altruizam), a pospješuje egoizam. Često roditelji zbog ljubavi prema djeci ispunjavaju sve njihove zahtjeve, te tako uče djecu na rasipništvo, ne znajući da cijene imetak, rad i novac. Dobar način osvajanja roditeljske pažnje i odobravanja je plać djeteta, koji je planski i namjenski osmišljen;

Pretjerana strogost i okrutnost su antipod ekstremnoj popustljivosti i udovoljavanju. Ove greške nastupaju kada roditelji pretjerano fizički kažnjavaju svoje dijete, ili ga bespotrebno suviše kritikuju. Također, prekomjerno škr-tarenje na djeci je podjednako štetno i pogubno kao i pretjerano trošenje i rasipanje;

Pravljenje razlike među djecom je unošenje nepotrebnih virusa u porodični ambijent. Neki roditelji prave razliku među djecom u davanju poklona, posvjecivanju ljubavi, u igri sa djecom, što prouzrokuje zavist i ljubomoru jednih prema drugima i pojavu mržnje;

Navikavanje djece na loše ponašanje i ružan govor je onemogućavanje djeci da steknu lijep odgoj i da izrastu dobru i karakternu ličnost. Loše ponašanje se ogleda u ružnom(vulgarnom) govoru, nepristojnom odijevanju, lošem društvu i sl. Kakav karakter dijete formira u ranom djetinjstvu, takav karakter ostaje i kada odraste. Narod mudro kaže da se mladica (mlada biljka) savija kako želimo, a da kada odraste u veliko stablo tada nema savijanja i našeg željenog formiranja drveta;

Upotreba računara, mobilnih i tv aparata, te druge digitalne tehnike bez nadzora roditelja ili starijih, ima za posledicu da djece ogromno vrijeme provode za tv-om, mobilnim telefonima, društvenim mrežama, vrlo često koristeći i upražnjavajući loše i neprimjerene sadržaje. Neograničena upotreba ovih medija vodi otuđenju i samoizolaciji, što svakako narušava porodičnu koheziju i komunikaciju;

Nemar prema nauci i čitanju uopšte je deformacija koja je zahvatila savremenu porodicu, posebnu djecu. Djeca imaju averziju prema čitanju i školi općenito. Tu potrebu formalno pokrivaju stalnim kontaktom s mobilnim telefonom ili kompjuterom, što, svakako, nije isto. Roditelji moraju vlastitim primjerom pokazivati kvalitetan odnos prema knjizi, nauci i školi, i to sa najvišim poštovanjem. Stoga revidirajmo svoje roditeljske postupke koje činimo prema svojoj djeci i potražimo razloge lošeg odgoja, možda su oni baš u našim pogrešnim odgojnim metodama.¹²

12 Dr. Bešir E.,Dr.Rida Bešir M., Odgoj djece, Ilum, Bužim, 2007., str. 15

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Da bi odgoj bio potpun i sa pedagoško-psihološkog i moralno-etičkog aspekta valjan, prvi kreatori na tom putu, a ujedno i prvi vaspitači - roditelji, moraju biti uzoriti i autoritativni. Ne smije roditelj dozvoliti da svojem djetetu naređuje iskrenost i istinoljubivost, a da on laže, ili ga tjera da ispunjava obećanja, a on vara i ne ispunjava ga. Također, nije efikasno naređivati dobročinstvo djece prema roditeljima, a sam biti nepokoran prema svojim roditeljima, ili ih, pak, tjerati na molitvu (namaz), a ja, njihov roditelj, ću ići u kafanu. Ipak, ovo ne znači da, ako nismo svijetli primjer svojoj djeci u odgojnom smislu, trebamo odustati od savjetovanja i naređivanja lijepog ponašanja i dobročinstva.¹³ U smislu otklanjanja grešaka na putu plemenitog odgoja poslušajmo ispravan i vizionarski poziv djeteta svojim dragim roditeljima kojeg šalje u vidu memoranduma:

“Moji voljeni roditelji, nemojte me razmaziti do te mjere da u vama ne prepoznam roditeljski ponos, oštrinu, i brigu za nas najmlađe. Vi dobro znate da ja ne mogu imati sve što poželim, da vas ja sa svojim traženjem samo iskušavam. Nemojte u mom odgoju koristiti silu i nasilje, jer to me uči da se jedino argument sile i batine može razumjeti i da je samo on djelotvoran. Nemojte, dragi moji roditelji, biti nedosljednji, jer me to zbunjuje i tjera da pobjegnem od svake obaveze. Nemojte mi suviše obećavati, jer, možda nećete moći ispuniti obećanja, pa ću izgubiti povjerenje u vas. Nemojte vjerovati mojim provokacijama i lažnim suzama, to je možda lukavi način da dođem do svojih zahtjeva i želja. Nemojte da se osjećam manjim nego što jesam, učinite da budem uvijek odrastao. Nemojte činiti za mene stvari koje mogu uraditi sam, naučite me kako najbolje da ih uradim. Nemojte da me stalno doživljavate kao bebu, a ja vas da doživljavam kao slugu. Nemojte da moje loše navike oduzmu svu vašu pažnju, to će me ohrabriti da nastavim sa istim. Biću mnogo pažljiviji ako sa mnom razgovarate tiho i diskretno. Nemojte, dragi roditelji, o mojem ponašanju razgovarati za vrijeme svađe. Nemojte mi stalno držati predike, iznenadili biste se kako dobro znam šta je dobro, a šta loše. Nemojte me učiti da su moje dječije pogreške grijesi, objasnite mi da ljudi nekada i pogriješe, a da ne moraju biti zli. Nemojte mi stalno prigovarati, jer ću se početi praviti da sam gluh. I nemojte za svaku sitnicu tražiti objašnjenje, nekada zbilja ne znam zašto sam nešto uradio. Nemojte me zastrašivati da počnem lagati i nemojte me štiti od posljedica, nekada moram učiti na iskustvu. Ne izbegavajte odgovore na moja normalna pitanja, ako mi vi ne odgovorite, tražiću saznanja od drugih kojima vjerujem. Nemojte mi govoriti da ste idealni i nepogrešivi, jer sa takvima je teško živjeti. Ne brinite što smo malo vremena zajedno, važno koliko kvalitetno provodimo zajedničko vrijeme. Tretirajte me kao svojeg prijatelja i znajte da više učim od primjera nego do kritike.”

Nakon svega izloženog, složićete se da je odgajanje djece ozbiljan i zahtjevan posao za koji se trebamo na vrijeme i valjano pripremati, kako ne bismo pravili neke od pomenutih grešaka i propusta. Jer kaže Muhammed a.s., poslednji Božiji poslanik: *“Dijete se odgaja dvadeset godine prije njegovog*

---

13 Muhammed b. Ibrahim El Hamda, Opasne greške u odgoju djece, Sarajevo, 2008.

rođenja." Roditelji ne trebaju tražiti od djece da rade stvari koje su iznad njihovih mogućnosti. Prenosi se da je Aiša r.a. rekla: "Imajte u vidu godine mlade djevojke". Neki roditelji u svojoj revnosti i entuzijazmu, želeći da im se djeca odgajaju u duhu islamskog ahlaka, pretjeruju i traže od djece ono što ni oni sami nisu radili u mladosti. Roditelji trebaju dati svojoj djeci dovoljno vremena da odrastu, razviju se i postepeno napreduju u svom odgojnom sazrijevanju. Jer, brati voće prije nego što sazrije je pogubno i za onog ko ga bere, kao i za samu voćku. Svi su na gubitku i bez očekivane koristi.